

Asia: VN/27147/2024

Lausuntopyyntö Useilla hallinnon tasoilla luottamushenkilönä toimimista arvioineen työryhmän arviomuistiosta

Lausunnossa pyydetään kohdistamaan lausunnon antajan näkemys jaoteltuna alla olevasti:

Usealla hallinnon tasolla luottamushenkilönä samanaikaisesti toimimisesta yleisesti

Helsingin kaupunki katsoo, että on ollut perusteltua arvioida niitä tilanteita, joissa sama henkilö toimii useassa luottamushenkilöroolissa. Potentiaalisten eturistiriitojen vuoksi tällaisilla tilanteilla voi olla vaikutusta myös luottamukseen päätöksentekojärjestelmään ja hyvään hallintoon. Kuitenkin on esitettävissä argumentteja myös sen puolesta, että henkilön voi olla hyödyllistä olla useammassa roolissa. Työryhmän mietinnössä näitä asioita on asianmukaisesti punnittu.

Työryhmämuistiossa esitetyt asiat eivät pääosin ole Helsingin kannalta relevantteja, koska pohdinta suurimmalta osalta liittyy hyvinvointialueisiin. Asioilla on heijastusvaikutuksia kuitenkin myös muihin ehdokkuutta, vaalikelpoisuutta ja esteellisyyttä koskeviin tulkintoihin. Lisäksi tarkasteltavana olleet asiat ovat periaatteellisesti erittäin merkittäviä.

Ehdokkaaksi asettumisen rajoittaminen (arviomuistion luku 5)

Helsingin kaupunki yhtyy työryhmän arvioon siitä, että vaaleissa ehdokkaaksi asettautumista ei tule lainsäädännöllä rajoittaa. Kuten muistiossa todetaan, kyseessä on merkittävä kansanvaltaan ja poliittisiin osallistumisoikeuksiin liittyvä kokonaisuus, jossa ratkaisulta on syytä säilyttää ehdokkaan asettajalla, puolueella tai valitsijayhdistyksellä, ja viime kädessä äänestäjällä. Kuten muistiossa todetaan, tällaiselle rajoittamiselle ei ole sellaisia välttämättömyyteen tai yhteiskunnalliseen painavuuteen liittyvää perustetta, jolla voitaisiin perustella poliittisten osallistumisoikeuksien rajoittamista.

Helsingin kaupunki yhtyy työryhmän näkemykseen myös siitä, että esteellisyyssäätelyä (yhteisöjääviä) ei tule tulkita siten, että esteellisyys muodostuisi kahden vaaleilla valitun toimielimen välille tai vaaleilla valittua toimielintä pidettäisiin sellaisena yhteisön johtoelimenä, jota esteellisyyssäätelyssä tarkoitetaan. Muutos, jossa valtuusto tulkittaisiin yhteisöjäävin jäsenelleen muodostavaksi toimielimeksi, vaikuttaisi merkittävästi myös muun muassa kuntien edustajien toimintaan kuntayhtymissä, mikä ei liene tarkoitus.

Esteellisyyden sääntelmissä ei esiinny edellä kuvattua poliittisten oikeuksien problematiikkaa, koska se ei kajoa osallistumisoikeuksiin ehdokkaaksiasettumis- tai vaalikelpoisuusrajoitusten tapaan, mutta saattaisi kuitenkin lopputulokseltaan olla samanlainen. Esteellisyyssääntelyn jättäminen organisaatioiden operatiivisemmassa johdossa toimiviin toimielimiin ja viranhaltijoihin on myös esteellisyyssääntelyn tarkoituksen näkökulmasta oikeampi ratkaisu.

Kunnan luottamushenkilön ja kunnanjohtajan vaalikelpoisuus aluehallitukseen (arviomuiston luku 6.3.5)

Työryhmä toteaa, että vaalikelpoisuusrajoitus olisi sovelias kunnanhallituksen ja aluehallituksen välillä. Näin ollen hyvinvointialueen kunnan kunnanhallituksen jäsenet ja kunnanjohtaja eivät olisi vaalikelpoisia asianomaisen hyvinvointialueen aluehallitukseen sekä toisin päin.

Lainsäädäntöä kehitettäessä tulisi lainsäädännön selkeyden vuoksi säätää asioista symmetrisesti siten, että sekä hyvinvointialueissa että kuntalaissa olisivat toisiaan vastaavat säännökset. Lisäksi mahdollisessa lainvalmistelussa tulee ottaa huomioon Uudenmaan erillisratkaisu ja Helsingin kaupungin asema, jotta sääntely on myös niiden suhteen selkeää eikä yllättäviä tulkintahaasteita ilmene. Samoin on tärkeää pitää selkeänä hyvinvointiyhtymien (esim. HUS-yhtymä) toimielinten vaalikelpoisuus- ja esteellisyyssääntely. Yhtymähallituksia ei tule rinnastaa aluehallitukseen, joten sääntelyä ei tule soveltaa niihin. Yhtymähallitusten vaalikelpoisuus- ja esteellisyyssääntelyä ei tule tiukentaa.

Henkilöstön vaalikelpoisuus aluehallitukseen (arviomuiston luku 6.3.2 – 6.3.4)

Helsingin kaupunki yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että hyvinvointialueen henkilöstön vaalikelpoisuuden sääntelyä ei ole välttämätöntä muuttaa, koska muistiossa mainittu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu (2025:26) on selkeyttänyt vaalikelpoisuuden tulkintaa rajoituksen tarkoitukseen nähden perusteltuun suuntaan. Välittömästi aluehallituksen alaiseksi ei voi tulkita henkilöä vain sillä perusteella, että hänen ja aluehallituksen välissä ei ole toimielintä, vaan välittömyyden arviointi on perustettava muihin kriteereihin.

Työryhmän näkemystä siitä, että lainsäädäntöä tulisi muuttaa siten, että aluehallituksen puheenjohtajistoon ei voitaisi valita hyvinvointialueen tai sen konsernin palveluksessa olevia henkilöitä, ei pidetä perusteltuna. Erikseen puheenjohtajistoon kohdistuva sääntely olisi vaalikelpoisuussääntelyn systematiikassa uutta ja voisi aiheuttaa epäselviä tilanteita. Sen sijaan hyvinvointialueen tai sen konsernin palveluksessa olevien jäsenyyskiintiön pienentämistä aluehallituksessa pidetään perusteltuna (nykyisin enemmistön aluehallituksen jäsenistä on oltava muita kuin hyvinvointialueen tai sen konsernin palveluksessa olevia henkilöitä).

Kuntalakiin liittyvät kysymykset ja muut työryhmän havainnot (luku 7)

Hyvinvointialuelain esikuvana on ollut kuntalaki, mikä uutta hallinnon tasoa perustettaessa lienee ollut tarkoituksenmukaista. Helsingin kaupunki katsoo, että hyvinvointialueiden toiminnan ja rakenteiden vakiintuessa olisi työryhmän esittämällä tavalla syytä pohtia, tulisiko lakeja tarkastella erikseen jatkossa. Hyvinvointialueiden itsehallinto ja toiminta on erilaista kuin kuntien.

Tällaisessa kehittämisessä ja lakien voimakkaammin eriytyessä on lainvalmistelussa otettava huolellisesti huomioon Uudenmaan ja Helsingin erillisratkaisut, jotta Helsinki ei asetu eriarvoiseen asemaan hyvinvointialueisiin nähden eikä lakien soveltamisessa tule epäjohtonmukaisuuksia.

Tällainen epäjohtonmukaisuus on nykyisin, koska hyvinvointialueesta annetun lain 102 §:ää (esteellisyys) ei sovelleta Helsingin kaupunkiin, mikä jättää Helsingissä tulkinnanvaraiseksi

yhteisöjäävin poikkeuksen (kuntalaki 97.4 §) suhteessa hyvinvointiyhtymään (HUS-yhtymä). Erillissäätelyn tulisi olla hyvinvointiyhtymissä, joissa Helsingin kaupunki on jäsenenä, vastaava kuin kuntayhtymien osalta. Yhteisöjäävin poikkeusta tulisi sääntelyn yhdenmukaisuuden varmistamiseksi soveltaa suhteessa HUS-yhtymään myös Helsingin osalta samalla tavalla kuin HUS-yhtymän jäsenenä oleviin hyvinvointialueisiin.

Muut huomiot

Arviomuistiossa ei ole mainittu Uudenmaan tai Helsingin erillISRatkaisua. Jos lainsäädännön kehittämiseen vaalikelpoisuuden osalta tai muuten ryhdytään, on lainvalmistelussa otettava huomioon mahdolliset muutosten vaikutukset lakien soveltamiseen erillISRatkaisujen toimintaympäristöissä.

Salminen Kaarina
Helsingin kaupunki - Helsingin kaupunginhallitus 18.5.2026 § 395